

Unitat Didàctica 11

LA GUERRA FREDA

INTRODUCCIÓ

1. ORÍGENS DE LA GUERRA FREDA (1945 - 1947)

2. INICI DE LA GUERRA FREDA (1948 - 1955)

2.1 LA GUERRA DE COREA (1950 - 1953)

3. LA CONSTRUCCIÓ EUROPEA I LES ALIANCES A NIVELL MUNDIAL

4. LA COEXISTÈNCIA PACÍFICA (1955 - 1962)

4.1 LA CRISI DELS MÍSSILS A CUBA (OCTUBRE, 1962)

5. LA DISTENSIÓ (1962 - 1975)

5.1 LA GUERRA DEL VIETNAM (1945 - 1975)

6. LA FI DE LA DISTENSIÓ I L'INICI DE LA "SEGONA GUERRA FREDA" (1975 - 1985)

7. MIHAIL GORBACHOV I LA GUERRA FREDA

8. LA FI DE LA GUERRA FREDA I EL NOU ORDRE MUNDIAL

9. TEMES TRANSVERSALS

INTRODUCCIÓ

Es denomina Guerra Freda a l'enfrontament polític, ideològic i militar que es va produir durant la segona meitat del S.XX entre el bloc occidental-capitalista (liderat pels EEUU) i l'oriental-comunista (liderat per la URSS). Aquest conflicte va definir les relacions internacionals a nivell mundial des del 1949 fins el 1991 i, tot i la gravetat dels conflictes i interessos econòmics, polítics i ideològics, es va lliurar de forma molt limitada al plànol militar.

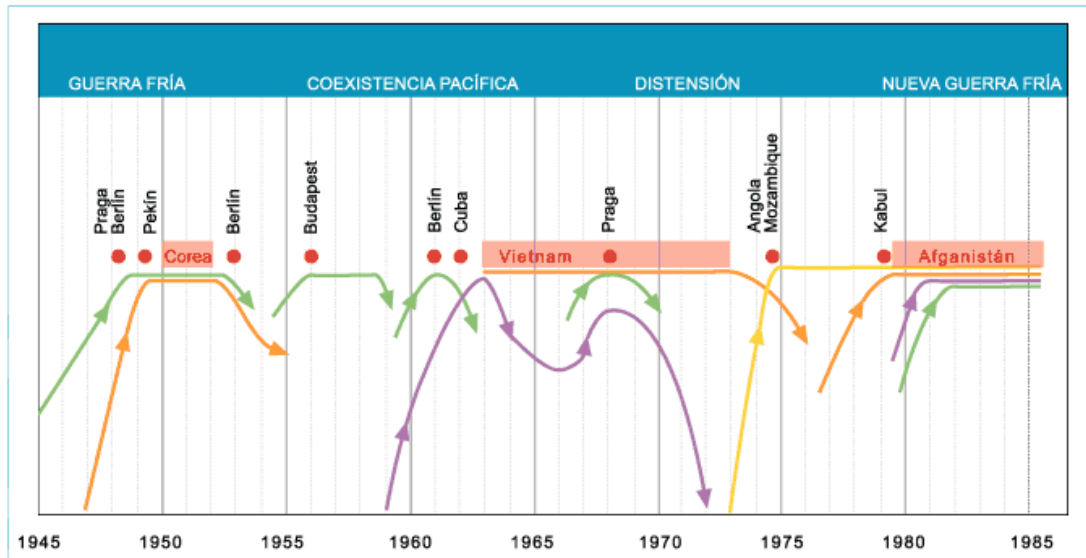
1. ORÍGENS DE LA GUERRA FREDA (1945-1947):

La II Guerra Mundial va finalitzar amb la victòria de la "Gran Aliança" sobre els **feixismes europeus** i l'**expansionisme japonès**. D'aquest conflicte, els EEUU i la URSS no només van sortir com vencedors, sinó que també es van constituir com súperpotències ideològicament oposades que, teòricament, havien d'enfrontar-se per imposar la seva hegemonia a nivell mundial.

Tot i això, en un principi es va pensar que la col.laboració era possible. Per exemple, els comunistes van obtenir més del 25% dels vots tant a França com a Itàlia, i a Txecoslovàquia es van fer amb un 38%, formant-se un govern d'unitat nacional on un terç dels ministres eren comunistes.

Las fases de la guerra fría según las grandes zonas continentales.

 imprimir

Modalidades de la guerra fría	Continentes afectados
● Crisis importante	— Europa
 Guerra	— Asia
↗ Hacia la crisis	— América Central y Latina
↘ Hacia la solución de la crisis	— África

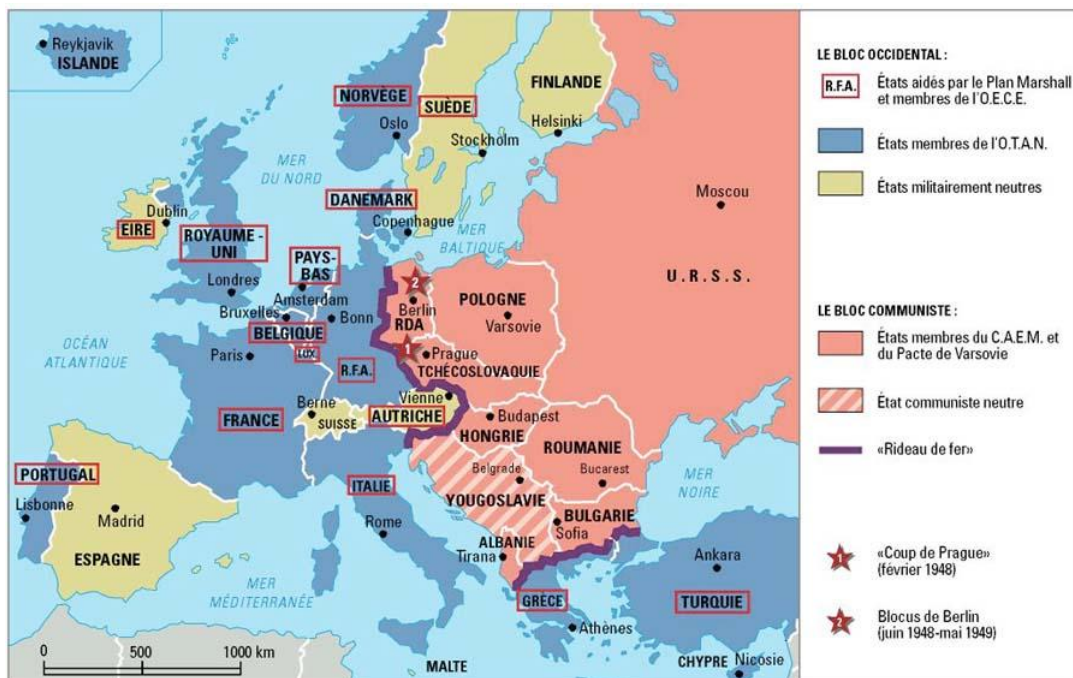
Un altre exemple van ser les accions conjuntes entre les dues súperpotències per realitzar els **judicis de Nüremberg** amb l'objectiu de jutjar els alts càrrecs del partit nazi per crims contra la humanitat.

Però a partir de 1946 es va començar a evidenciar un clima d'enfrontament entre Moscou i Washington, mitjançant declaracions i informes diplomàtics que apuntaven a una confrontació inevitable:

- Al febrer, **Stalin** va pronunciar un discurs a Moscou on deixava clar que el capitalisme i el comunisme eren incompatibles i que la URSS havia de preparar-se per a un rearmament.

- Dues setmanes després, **George Kennan**, un expert en assumptes soviètics de l'ambaixada dels EEUU a Moscou, va enviar un telegrama a Washington ("telegrama Kennan") on sentenciava que la URSS era un Estat hostil a occident i que continuaria amb la seva política expansionista.

- Al març, **Churchill** va visitar els EEUU i va pronunciar el seu famós discurs a la Universitat de Fulton (Missouri), on va parlar de “teló d’acer” fent referència a la separació entre l’Europa dominada per l’exèrcit soviètic i la resta.

- Al setembre, l’ambaixador soviètic a Washington (Nikolai Novikov), va enviar un altre telegrama a Moscou on deixava clar que els EEUU volien dominar el món i estaven preparant una guerra per portar a terme aquest objectiu.

Finalment el març de 1947 es va produir la ruptura definitiva entre les dues súperpotències quan el president **Truman** va afirmar que els EEUU ajudarien a qualsevol govern que fes front a l’amenaça comunista i proclamava la voluntat d’aplicar una política de contenció del comunisme (“containment”). Era la nova política exterior de Washington, més coneguda com la “**Doctrina Truman**”.

Així, entre el període de març a l’abril es van expulsar els ministres comunistes que participaven en govern de coalició a París, Roma i Brusel·les, per por a que el comunisme s’expandís per l’Europa occidental.

I continuant amb la idea de contenir el comunisme es va idear un pla per crear unes condicions econòmiques que evitessin la seva expansió en una Europa occidental que estava devastada per la guerra. El juny de 1947, el secretari d’Estat dels EEUU, va anunciar el Programa de Recuperació Europeu (“European Recovery Program”), conegut popularment com el **Plan Marshall**.

Aquest es tractava d’un programa massiu d’ajuda econòmica per a Europa que amagava interessos diplomàtics i polítics dels EEUU, fet que va portar a la URSS, i als països que havien caigut sota la seva influència, a rebutjar l’ajuda. D’aquesta manera, Europa es va dividir en dos: la occidental, que va iniciar un ràpid creixement econòmic, i l’oriental, sotmesa a l’URSS i amb grans problemes de desenvolupament.

Finalment, i per acabar de consolidar la Guerra Freda, l’administració Truman va crear, mitjançant la **Llei de Seguretat Nacional** (juliol 1947), el **Consell de Seguretat Nacional** i la **CIA**.

Per la seva banda, l'URSS va reaccionar a tota aquesta nova doctrina de política exterior dels EEUU, amb dues mesures: primer, va crear al setembre el **Kominform** (Oficina d'informació dels partits comunistes i obrers), amb l'objectiu de coordinar les polítiques dels partits comunistes europeus; i segon, va elaborar la coneguda "**Doctrina Jdanov**" on es constata la divisió del món en dos blocs i la necessitat de que els països del "camp antifeixista i democràtic" seguissin el lideratge de Moscou.

2. INICI DE LA GUERRA FREDA (1948-1955):

L'any 1948 es considera l'inici de la Guerra Freda. La Doctrina Truman al març del 47 i la posterior Doctrina Jdanov de setembre del mateix any, van significar un punt de no retorn en les relacions internacionals a Europa.

D'aquesta manera, totes les nacions dominades per l'**Exèrcit Roig** es van constituir en "**Democràcies Populars**", que es caracteritzaven pel partit únic, col·lectivització de la terra, planificació econòmica centralitzada, prioritat a la indústria de base, persecució de la dissidència, etc. i la resta estaven sota la influència i el control dels EEUU mitjançant el Pla Marshall i l'exèrcit americà.

El muro de Berlín

Els problemes sorgiren al voltant d'Alemanya i de la qüestió de Berlín. Tant el país com la capital estaven dividits en quatre zones d'ocupació. Les negociacions per acordar un status polític comú a Alemanya van fracassar i els representants de Washington, Londres i París, van decidir finalment iniciar un procés constituent a les seves zones d'ocupació (Acords de Londres, 1948). A més, van crear una moneda per a les seves zones d'ocupació, el Deutschemark, que també van intentar introduir a la zona ocupada per la URSS. Aquest fet va ser considerat una provocació per part de Moscou i va desencadenar el famós **"bloqueig de Berlín"**, que va consistir en la interrupció de la URSS de tota comunicació terrestre entre les zones d'ocupació occidentals i Berlín occidental, amb l'objectiu d'apoderar-se finalment de tota la ciutat.

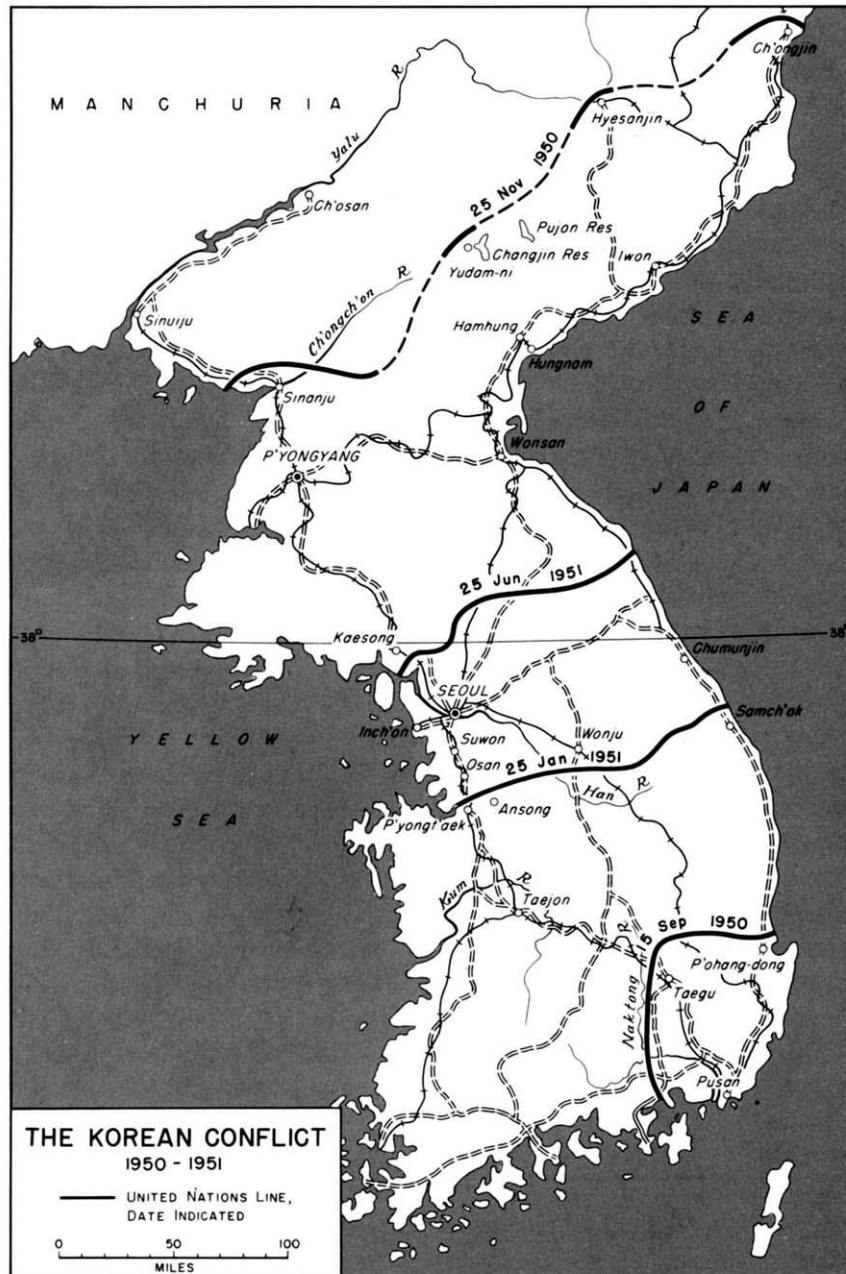
No obstant això, els EEUU, amb l'ajuda de la GB, van organitzar un pont aeri que va durar onze mesos i que, mitjançant més de 275.000 vols va aconseguir abastar a la població assetjada. Finalment, el 12 de maig de 1949, Stalin va aixecar el bloqueig.

Com a conseqüència de tota aquesta crisi, Alemanya es va dividir en la República Federal (RFA) sota el bloc occidental, i la República Democràtica (RDA), amb el bloc oriental, mentre que Berlín també quedaria dividit en dos i, a partir de 1961, mitjançant **el mur**.

També entorn als fets del bloqueig es va constituir **l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord** (OTAN, abril de 1949), a la que Moscou va respondre amb el **Pacte de Varsòvia** (maig de 1955).

2.1 LA GUERRA DE COREA (1950-1953):

Amb la finalització de la II Guerra Mundial al Pacífic i el posterior inici de la Guerra Freda, la Península de Corea, que havia estat envaïda pel Japó, va ser dividida en dos mitjançant el paral·lel 38º: el nord per a la URSS i el sud per als EEUU. La cortina de bambú.

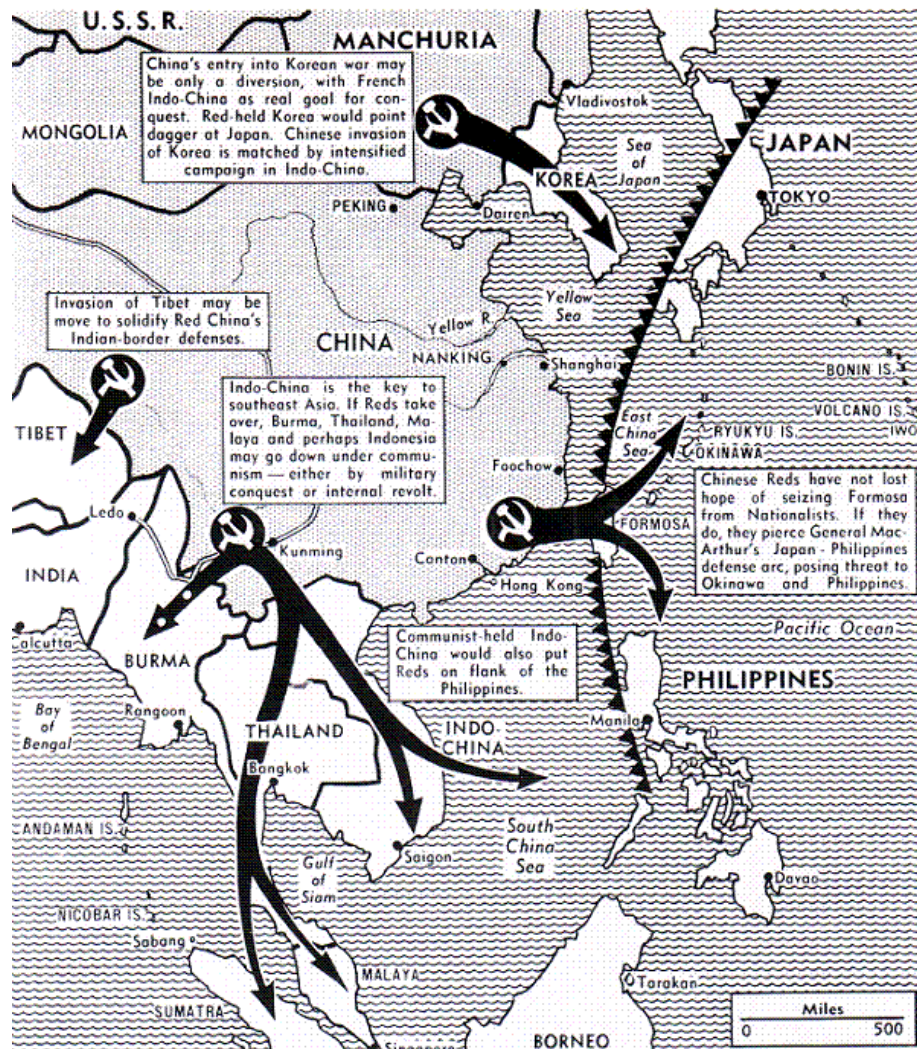

www.coreade.nor.te.hos.t.sk

D'aquesta forma, en 1948 es va instaurar al nord una "república popular" dirigida pel dictador comunista **Kim Il Sung**, i una dictadura pro-EEUU al sud liderada per **Syngman Rhee**.

Però l'equilibri de Guerra Freda es va trencar quan el 25 de juny de 1950, Kim Il Sung va traspasar el paral·lel 38º i va avançar en direcció sud.

Stalin, qui va aprovar la invasió, confiava en un factor sorpresa que evités una resposta ràpida per part dels EEUU, però es va equivocar. D'una manera immediata, i aprofitant que el delegat soviètic havia decidit no presentar-se al Consell de Seguretat de les NNUU com protesta per la negativa nord-americana a acceptar la Xina Popular, Washington va aconseguir un mandat del Consell de Seguretat per dirigir un exèrcit contra l'agressió nord-coreana.

Així, el 19 d'octubre, les tropes de NNUU (en la pràctica l'exèrcit nord-americà) amb el **General McArthur** al capdavant, van prendre Pyongyang, la capital de Corea del Nord. Però el 4 de gener, la resposta va venir amb la penetració de tropes xineses amb el suport soviètic, que van arribar fins a Seül.

Davant d'aquesta situació, McArthur va proposar el bombardeig atòmic del nord de Xina, però la seva proposta va ser rebutjada per por a l'inici d'una guerra nuclear amb la URSS, i finalment aquest seria destituït.

Com a resultat de tota aquesta situació de tensió entre les dues grans súperpotències, la URSS va manifestar la seva intenció de no intervenir en el conflicte, i va suggerir la coexistència de dos sistemes diferents a la península. Finalment, el mes de juliol de 1953, es va signar l'**Armistici de Panmunjong** que va establir una línia de separació entre les dues "Coreas" al voltant del paral.lel 38°.

Les pèrdues humanes (morts, desapareguts i ferits) van ser estimades en 4 milions. Prop de 147.000 militars sud-coreans van ser morts i 210.000 van ser ferits, mentre que hom estima les pèrdues militars nord-coreanes en 30.000 morts i 220.000 ferits. El nombre de víctimes civils ultrapassaria els 2 milions de persones. Els Estats Units van comptar 157.530 víctimes (33.629 morts, 23.300 en combat); les pèrdues dels altres estats de l'ONU van pujar a 16.532, de les quals 3.094 morts. Les pèrdues xineses es van estimar en 900.000, de les quals 200.000 morts.

Aquesta guerra, extremadament mortífera, on els civils van ser dues vegades més nombrosos que els militars a trobar la mort, va deixar el país devastat sense que fos modificada la divisió anterior de Corea.

La guerra de Corea, a causa de la gran quantitat de mitjans materials i humans mobilitzats pels dos bàndols, de la seva durada, dels riscos de conflicte a què s'enfrontava un món dividit en dos blocs, va ser un dels moments d'apogeu de la Guerra Freda. Va tenir una conseqüència econòmica decisiva: els Estats Units, que havien fet del Japó la seva rereguarda, van donar així al vençut de 1945 l'ocasió d'endegar un procés de desenvolupament que el convertiria en la tercera potència econòmica mundial a partir del decenni de 1960.

3. LA CONSTRUCCIÓ EUROPEA I LES ALIANCES A NIVELL MUNDIAL :

La Doctrina Truman, i sobretot el Pla Marshall, van marcar un canvi en la postura aïllacionista que històricament havien seguit els EEUU a nivell internacional. El motiu principal que va portar a aquesta nova orientació de l'administració nord-americana va ser la idea de contenir el comunisme mitjançant la reconstrucció de l'economia europea i proporcionant certa estabilitat econòmica a la zona.

Així va néixer la idea del Pla Marshall (1947) i la de coordinar l'economia europea mitjançant l'**Organització Europea de Coordinació Econòmica** (OECE, 1948), que va donar origen a l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE).

A més, tota aquesta política exterior d'aliances es va consolidar amb una gran aliança militar occidental, la OTAN (1949).

Continuant amb aquest projecte, els EEUU van jugar un paper clau dirigint la idea de la unitat europea que va començar a fer-se realitat amb el Congrés de l'Haia de 1948, amb més de 750 polítics europeus reunits, i amb el naixement del **Consell d'Europa** en 1949.

Però sobretot, els orígens de la Unió Europea actual els trobem en el projecte d'integració europea anomenat **Pla Schuman**. El 9 de maig de 1950, el ministre francès d'Exteriors **Robert Schuman** va proposar, a partir d'una idea del seu assessor **Jean Monnet**, un pla que pretenia situar la producció francesa i alemanya del carbó i l'acer sota el control d'una autoritat única i supranacional.

La motivació bàsica del projecte va ser la superació de la vella enemistat franco-alemanya. Els recursos naturals de la conca del Ruhr, una de les zones mineres més importants d'Europa, havien estat un motiu de conflicte entre francesos i alemanys.

Una gestió supranacional d'aquests recursos aconseguiria disminuir les tensions i associaria la República Federal d'Alemanya a la construcció europea.

A aquesta idea va seguir la creació de la **Comunitat Europea del Carbó i l'Acer** (CECA) i, en 1957, la signatura dels **Tractats de Roma** que van donar pas a la **Comunitat Econòmica Europea**.

A nivell mundial, els EEUU es van dedicar a establir aliances internacionals amb l'objectiu de consolidar el bloc occidental i guanyar terreny a la URSS. Entre aquests tractats tenim:

- **Tractat de Rio** de 1947 que va donar pas un any més tard a l'**Organització d'Estats Americans** (OEA).
- **Tractat de San Francisco** de 1951, un tractat de defensa amb Japó.
- **Aliança militar ANZUS** de 1951, amb Austràlia, Nova Zelanda i els EEUU.
- **SEATO** (Organització del Tractat d'Àsia del Sud-est) de 1954, amb GB, França, Austràlia, Nova Zelanda, Filipines, Tailàndia i Pakistan.
- **Pacte de Bagdad** de 1955, amb GB, Turquia, Iraq, Pakistan i Iran.

4. LA COEXISTÈNCIA PACÍFICA (1955-1962):

Amb la mort de Stalin el 5 de març de 1953, va pujar al poder **Kruschev** qui va instaurar una nova política exterior coneguda com "coexistència pacífica". Es rebutjava la idea de que la guerra contra el capitalisme era inevitable i es preferia optar per una competició pacífica contra els EEUU.

Per l'altra banda, la reacció de Washington va ser tot el contrari. Es va parlar de la "doctrina de les represàlies massives", és a dir, s'amenaçava a la URSS amb l'ús massiu de la bomba atòmica en cas de que Moscou adoptés una política exterior molt agressiva.

Aquesta reacció tan contundent dels EEUU es va deure principalment al sentiment d'amenaça que sentien per part de la URSS, ja que, en aquell moment, ja comptaven amb la **bomba atòmica** i, a més, el 1957 havien llençat el **Sputnik**, el primer satèl·lit a l'espai.

Tot i que aquesta etapa va ser definida de coexistència pacífica, les dues súperpotències no van deixar d'utilitzar qualsevol mitjà per imposar la seva hegemonia a les respectives àries d'influència. Per posar alguns exemples, la URSS va reprimir de forma brutal les protestes obreres de 1953 a la RDA, i els EEUU van utilitzar la CIA per derrocar els governs progressistes de **Mossadegh** a l'Iran en 1953, o **d'Arbenz** a Guatemala en 1954.

4.1 LA CRISI DELS MÍSSILS A CUBA (1962):

Des de la independència d'Espanya el 1898, l'illa sempre havia estat estretament vinculada al interessos dels EEUU. No obstant això, amb la **revolució cubana de 1959** encapçalada per **Fidel Castro**, es van començar a prendre mesures que van afectar aquests interessos nord-americans.

La Crisis de los Misiles

D'aquesta manera, en 1961 Washington va passar a l'acció contra Cuba: va trencar relacions, va imposar un bloqueig econòmic, va excloure l'illa de l'OEA i, fins i tot, va intentar una invasió amb exiliats anticastristes a **Bahía de Cochinos**.

Davant d'aquesta situació, el règim de Fidel Castro, que en un inici no es definia com comunista, va decidir fer un apropament al comunisme per buscar la protecció de Moscou.

Així, els soviètics van desplegar a l'illa rampes de míssils i tropes que, a l'octubre de 1962, van ser detectats per avions espia nord-americans, desencadenant una greu crisi política entre els EEUU i la URSS.

Enfrontat a aquesta amenaça, **Kennedy** va decidir establir un bloqueig a l'illa conegut com "quarantena defensiva", en un intent d'evitar que qualsevol vaixell procedent de la URSS pogués arribar a Cuba amb material militar. Aquest bloqueig consistia en un desplegament d'avions i vaixells de guerra al voltant de l'illa disposats a atacar els vaixells soviètics que s'estaven dirigint a Cuba en aquell moment.

Finalment, després d'una sèrie de negociacions secretes, **Kruschev** va proposar retirar els seus míssils de l'illa a canvi de la promesa per part dels EEUU de no envair Cuba i de retirar els míssils nord-americans desplegats a Turquia.

La proposta va ser acceptada per Kennedy i en un mes la URSS va retirar els míssils i va repatriar el seu material bèl·lic, mesures a les que van respondre els EEUU amb l'aixecament del bloqueig.

Un altre cop la “dissuasió nuclear” havia funcionat i les negociacions de les dues súperpotències durant la crisi van donar origen al conegut “telèfon vermell” i a l’etapa de distensió.

5. LA DISTENSIÓ (1962-1975):

Cap a inicis de la dècada dels seixanta es va entrar en un nou període entre les dues superpotències conegut com el de la distensió. El motiu que van portar a aquest canvi en la relació entre els EEUU i la URSS van ser deguts, després de la Crisi dels Missils a Cuba de 1962, a una nova presa de consciència del perill mortal que suposava la cursa nuclear. A més, una relaxació de la tensió afavoriria als dos països per fer front a la contestació creixent que començava a aparèixer als seus respectius blocs: Conflicte entre Pekín i Moscou, la **Primavera de Praga**, o els problemes dels EEUU amb **De Gaulle** i amb una Europa que començava a ser una potència econòmica.

Durant aquest període va destacar l’establiment de comunicació directa entre el Kremlin i la Casa Blanca el 1963, més conegut com “telèfon vermell”, la signatura del **Tractat de no proliferació d’armes atòmiques** de 1968 entre la GB, els EEUU i la URSS, i l’**Acord SALT I** de 1969, que limitava la construcció d’armaments.

5.1 LA GUERRA DEL VIETNAM (1945 - 1975):

Quan va finalitzar la II Guerra Mundial els rebels comunistes i nacionalistes van lluitar contra la dominació francesa per aconseguir la seva independència. El resultat d’aquesta lluita va ser la derrota francesa (**Acords de Ginebra 1954**) i la corresponent pèrdua de la seva colònia d’**Indoxina**. Però a més, Vietnam es va dividir en dos: un **nord comunista** i recolzat per la URSS, i un **sud anticomunista** que va rebre el suport dels EEUU.

No obstant aquesta divisió, al Vietnam del Sud existia una forta oposició (que incloïa els comunistes) i que degut al règim corrupte i impopular que va establir **Ngo Dinh Diem** es va radicalitzar. Així, no van trigar en crear un moviment guerriller conegut com Front Nacional d’Alliberament (**Viet Cong**) amb l’objectiu d’imposar un sistema comunista.

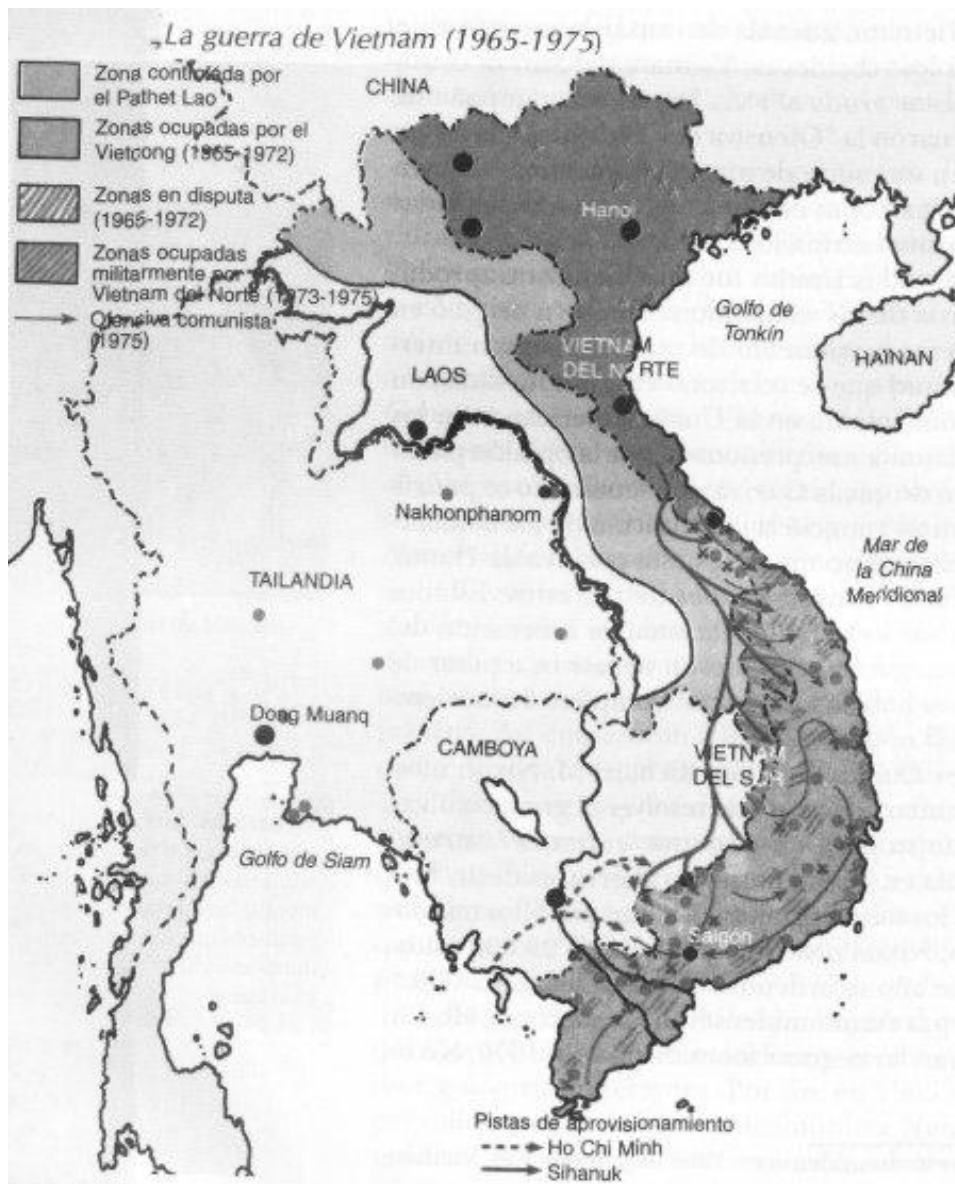
Per la seva banda, els EEUU, i seguint amb la seva política de contenció del comunisme, primer van donar suport a França contra els rebels, i posteriorment, un cop els francesos van ser derrotats, van decidir recolzar el Vietnam del Sud degut al caràcter anticomunista d’aquest país. No obstant això, aquesta implicació nord-americana es va realitzar duna manera indirecta (1945-1964) fins que la situació al Vietnam del Sud es va fer insostenible i el govern de la Casa Blanca va decidir una intervenció directa en 1964.

El pretext que es va utilitzar per iniciar la Guerra del Vietnam va ser l’**incident de Tonkín** (2 d’agost de 1964) on el destructor nord-americà Maddox va informar d’haver estat atacat per vaixells torpediners de Vietnam del nord.

A partir d’aquell moment la intervenció dels EEUU va ser total: de 4000 soldats que hi havia a la regió en 1962 es va passar a 500.000 en 1967, els bombardejos van començar a ser massius i no es va dubtar en utilitzar armes químiques.

Tot i aquesta intensitat militar desplegada pels EEUU, la guerra a la jungla va suposar una desfeta darrera d’una altra amb un augment constant del número de baixes.

Aquest fet, juntament amb la crueltat mostrada per l'exèrcit nord-americà, que va poder ser vista per la societat americana en ser aquesta la primera guerra televisada de la història, van fer del Vietnam una guerra impopular i l'oposició a aquesta campanya militar es va estendre dins el propi país (**moviment hippie**).

Finalment, i després de l'**ofensiva vietnamita del Tét** en 1968, el president **Johnson** va decidir desvincular-se progressivament del conflicte i trobar una solució negociada. D'aquesta manera, i després d'una molt complexa fase de negociacions, es va aconseguir signar un **Acord de Pau a París** en 1973.

Un cop les tropes nord-americanes es van retirar de Vietnam, les tropes comunistes del nord es van fer amb un Vietnam del sud que es va ensorrar ràpidament. Així, el 30 d'abril de 1975, les tropes comunistes del nord van entrar a Saigon i van posar punt i final a la guerra.

La Guerra del Vietnam va ser la més llarga de la història dels EEUU, i va suposar una derrota molt traumàtica per a la súperpotència nord-americana. Entre les xifres més destacades que va deixar aquest conflicte entre les tropes dels EEUU, tenim més de

58.000 morts, 300.000 ferits, centenars de milers de soldats amb addicció a les drogues i problemes d'adaptació social, i el conegut "Síndrome de Vietnam", que va suposar la renúncia de Washington a les intervencions militars exteriors durant un període de temps.

6. LA FI DE LA DISTENSIÓ I L'INICI DE LA "SEGONA GUERRA FREDA" (1975-1985):

Una de les causes que poden explicar aquest canvi en la relació entre les dues súperpotències és l'expansió soviètica en diferents regions del món:

- 1974: **Revolució a Etiòpia** que va derrocar la monarquia i va instaurar un règim marxista i aliat de Moscou.

- 1975: Amb la "**revolució dels clavells**" a Portugal, les seves colònies van aconseguir la independència, i després d'una guerra civil, van instaurar a Angola i Moçambic règims revolucionaris i favorables a la URSS.

- 1975: Victòria dels comunistes vietnamites que van unificar **Vietnam** sota un govern comunista.

- 1979: La **revolució sandinista** a Nicaragua va derrocar el dictador proamericà Somoza.

- 1979: La URSS va iniciar la **invasió d'Afganistan** per imposar un govern que garantís la seva influència.

La Guerra d'Afganistan va trencar el període de distensió previ, ja que suposava l'extensió de l'ària d'influència de la URSS més enllà del territori tradicional del Pacte de Varsòvia. D'aquesta manera, els EEUU van decidir ajudar a la guerrilla islàmica que s'enfrontava als soviètics.

7. MIHAIL GORBACHOV I LA GUERRA FREDA:

En 1985, **Mihail Gorbachov** va ser nomenat Secretari General del **PCUS**. La situació amb la que es trobava era la d'una economia estancada i en crisi, i una societat sense compromís ideològic i amb poca confiança en el sistema.

A més, amb l'arribada de **Reagan** a la Casa Blanca, els problemes econòmics de la Unió Soviètica es van agreujar quan el president nord-americà va optar per la seva "**Iniciativa de Defensa Estratègica**", més coneguda com la "Guerra de les Gal·laxies", un sistema defensiu contra el qual la URSS no podia competir degut al elevat cost de la iniciativa.

Davant d'aquesta situació, el nou Secretari General va considerar la necessitat de reduir les seves despeses militars i concentrar els recursos de l'economia soviètica en garantir les necessitats bàsiques de la població. A més, no només es va decidir

transformar la política exterior, sinó també la política interior amb els coneguts termes de "**perestroika**" (Reestructuració) i "**glasnot**" (Transparència).

Gorbachov va deixar clara la seva nova orientació política en el XXVII Congrés del PCUS de 1986 quan va parlar d'un "**nou pensament**" (Novy myshlenie) per a un món que es caracteritzava per la "interdependència global" i on s'havia de cooperar en les relacions internacionals "per impedir la catàstrofe nuclear i per a que la civilització pogués sobreviure".

Totes aquestes reformes no només es van aplicar a la Unió Soviètica, sinó també a les "democràcies populars" de l'est d'Europa on, el manteniment del sistema mitjançant l'ús de la força, deixava de tenir sentit amb la nova orientació política. Tot i això, la idea inicial de Gorbachov era que aquests països apliquessin la seva pròpia "perestroika" i que es mantinguessin en el Pacte de Varsòvia, però la realitat va superar totes les seves expectatives:

- Polònia: A l'abril de 1989 es va legalitzar el **sindicat Solidaritat** i es va iniciar un procés de transició democràtica que va portar a la derrota dels comunistes i a l'elecció de **Lech Walesa** com a president de Polònia en 1990.

- Hongria: El 1989 es va instaurar el multipartidisme, i poc després el partit comunista es va dissoldre i es va aprovar una constitució democràtica. A les eleccions de 1990 es van imposar les forces democràtiques anticomunistes.

- República Democràtica d'Alemanya: En 1989, Eric Honnecker , líder de la RDA, va ser substituït pel comunista reformista Egon Krenz qui va prendre la decisió el 9 de novembre del mateix any d'obrir el mur de Berlín. L'Alemanya oriental es desfeia i davant d'aquesta situació es van iniciar negociacions entre les potències vencedores de la II Guerra Mundial i la RFA, que van concloure amb l'**Acord 4 + 2** (EEUU, GB, França i l'URSS, més la RFA i la RDA). Mitjançant aquest acord es va arribar el 3 d'octubre de 1990 a la reunificació d'Alemanya.

- Bulgària: Al dia següent de la caiguda del mur es va produir un cop dintre la direcció del partit comunista que va portar al poder al comunista reformista Petar Mladenov , qui va iniciar la democratització del règim.

- Txecoslovàquia: A partir de la caiguda del mur es va iniciar una "Revolució de Vellut" que va posar fi al govern comunista a finals de 1989.

- Romania: El 21 de desembre de 1989 el dictador romanès **Ceausescu** va convocar una manifestació d'adhesió que es va acabar convertint en una protesta popular acompanyada d'una insurrecció portada a terme per diferents càrrecs del partit comunista, i amb el suport de l'exèrcit i el poble. El resultat final va ser la detenció i execució de Ceausescu i la seva dona, amb la conseqüent caiguda del règim.

- Albània: La dictadura instaurada per **Enver Hoxha** va trigar més en caure, però finalment va finalitzar quan Ramiz Alia va convocar eleccions pluripartidistes en 1992, i que van donar la victòria al Partit Demòcrata.

Les revolucions de 1989 van suposar la pèrdua de la zona d'influència que la URSS havia construït després de la seva victòria contra el nazisme, i van marcar l'inici de la fi de la pròpia Unió Soviètica i de la Guerra Freda.

En 1990, i aplicant les reformes de la "perestroika", Gorbachov es va trobar que a les eleccions pluripartidistes van vèncer els partits independentistes a Lituània, Letònia, Estonia i Moldàvia i, en el cas lituà, el nou govern va declarar immediatament la seva independència.

Es tractava d'un "factor nacionalista" que estava produint la desintegració de la URSS, però aquest nacionalisme no només provenia de les repúbliques bàltiques, també va sorgir a la República de Rússia quan **Boris Yeltsin**, que havia estat expulsat en 1987 del PCUS, va ser escollit president del parlament rus tres anys més tard.

Enfrontat a una situació que es radicalitzava entre els comunistes conservadors que insinuaven la necessitat d'un cop d'estat, i les forces nacionalistes i reformistes, Gorbachov va intentar un nou "Tractat de la Unió" basat en majors llibertats nacionals. No obstant això, el 19 d'agost de 1991 els comunistes ortodoxos van segrestar el Secretari General i van intentar donar un cop d'estat.

Finalment, i degut a la falta d'unitat de l'exèrcit i a les protestes populars a Moscou amb Yeltsin al capdavant, el cop va fracassar. Tot i aquest fracàs, els fets d'agost de la capital russa van accelerar la fugida immediata de totes les repúbliques de la Unió Soviètica:

- l'1 de desembre de 1991 un 90,3% dels ucraïnesos van votar per la independència.
- El 8 de desembre de 1991 es van reunir a Brest-Litovsk els líders de Rússia, Ucraïna i Bielorrússia per signar la Declaració de Belovezhskaya Pusha mitjançant la qual van abandonar la URSS i van formar la Confederació d'Estats Independents (CEI).
- El 21 de desembre, en un encontre a Almá Atá, la resta de repúbliques soviètiques van decidir desvincular-se de la URSS.

Davant d'aquesta situació, el 25 de desembre de 1991, Mihail Gorbachov va dimitir com a President d'una Unió Soviètica que havia deixat d'existir.

8. LA FI DE LA GUERRA FREDA I EL NOU ORDRE MUNDIAL:

La Guerra Freda, que havia marcat les relacions internacionals des de la fi de la II Guerra Mundial, va finalitzar a conseqüència de la desintegració que va patir la URSS i que la va portar a la seva desaparició. Tot i així, alguns historiadors consideren que la Guerra Freda va finalitzar abans de la desaparició de la Unió Soviètica amb la reunió que George Bush i Gorbachov van tenir a **Malta el 2 i 3 de desembre** de 1989. En aquesta reunió ambdós mandatari van analitzar els canvis que s'estaven donant a Europa i van proclamar "una nova era en les relacions internacionals".

Fos la data que fos, queda clar que l'ordre establert després de la II Guerra Mundial a **Yalta**, amb el respectiu enfrontament entre la Unió Soviètica i els EEUU, va desaparèixer a principis dels anys noranta en un procés enormement ràpid. Un procés que es va iniciar el 1985 amb una reforma de la URSS que portaria a la seva transformació i, finalment, a la seva total desintegració.

La fi de la URSS va deixar als EEUU com l'única súperpotència mundial. A partir d'aquell moment Washington va començar a exercir el paper de "gendarme mundial" basant la seva superioritat en el poder econòmic i militar. No obstant això, en l'actualitat tant la Unió Europea com el Japó, la Xina o l'Índia, representen rivals de primer ordre en el plànol econòmic, per la qual cosa la nova administració Bush ha decidit basar la seva hegemonia en el plànol militar. Una nova doctrina aquesta, que ha canviat les regles internacionals del joc i que pot crear una situació de tensió mundial més conflictiva encara que la que es mantenia durant la ja finalitzada Guerra Freda.

BIBLIOGRAFÍA

Francisco VEIGA, Enrique U. DA CAL i Angel DUARTE (1997): *La paz simulada: una historia de la Guerra Fría, 1941-1991*, Madrid

Juan José BREMER (2007): *El fin de la Guerra Fría y el salvaje mundo nuevo*, Madrid, Taurus

<http://www.ub.es/solidaritat/observatori/dossiers/guerrafreda/guerrafreda.htm>